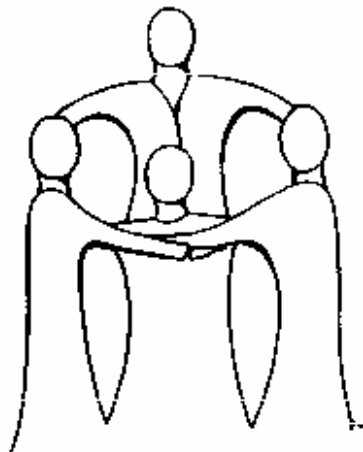

Rechtvaardigheid op de intergenerationele balans

een speurtocht naar het intrinsiek tribunaal
in de theorie van Nagy
en in de praktijk

***een werkstuk van Christa Klaver
ter afronding van
de tweejarige opleiding Leren over Leven***

Inhoudsopgave

Voorwoord	pag. 3
Inleiding	pag. 4
Hoofdstuk 1 De theorie van Nagy in een notendop	pag. 5
Hoofdstuk 2 Het intrinsiek tribunaal	pag. 7
2.1 Invloed van Martin Buber	pag. 7
2.2 Invloed van Georg Hegel	pag. 8
2.3 Isabel en Paula	pag. 8
2.4 Het intrinsiek tribunaal en de meerzijdige partijdigheid in de hulpverlening	pag. 10
Hoofdstuk 3 Trudeke: het intrinsiek tribunaal en vrijheid	pag. 12
3.1 Een introductie	pag. 12
3.2 De dynamiek van het intrinsiek tribunaal ‘bij ons thuis’	pag. 13
Hoofdstuk 4 Bella: het intrinsiek tribunaal en moederschap	pag. 16
4.1 Een introductie	pag. 16
4.2 De dynamiek van het intrinsiek tribunaal ‘er kan er maar één de moeder zijn’	pag. 18

Voorwoord

Hier ligt voor u het resultaat van een kleine studie rondom het thema Intrinsiek Tribunaal.

Het was een avontuur om het veld van dit thema door te ploegen met behulp van gesprekken, literatuur en doordenking van de praktijk.

In de verhalen van mijn cliënten, mijn gemeenteleden/pastoranten en in mijn eigen levensverhaal heb ik gezocht naar sporen van dit intrinsieke tribunaal.

De mensen, die mij hun vertrouwen hebben gegeven, in mijn hoedanigheid als predikant en in mijn praktijk voor contextuele hulpverlening, ben ik dank verschuldigd. Vertrouwen dat men geeft en dat je krijgt is een groot goed.

Gerdy Segers wil ik bedanken voor haar zorgvuldige en deskundige manier waarop ze ons heeft ingewijd in de wereld van de contextuele benadering. Door jouw manier van doceren werd deze benadering een levenswijze.

Ook Wim van Mulligen en Leen Hermkens wil ik bedanken voor hun inspirerende en heel eigen manier van supervisie geven. Dit heeft het hanteren van het contextuele gedachtengoed verdiept en verbreed.

Tevens dank ik de medestudenten uit de opleiding Leren over Leven voor hun vertrouwen en hun zorg, met name toen ik vanwege een whiplash deze opleiding moest vertragen. Het was bijzonder om deelgenoot te zijn van een deel van jullie levensweg, die een weg in de contextuele wereld werd. In het bijzonder dank ik de mensen uit mijn huiswerkgroep en de supervisiegroep.

Hanneke Meulink – Korf wil ik bedanken voor haar tijd om samen van gedachten te wisselen over het onderwerp 'intrinsiek tribunaal'. Het gesprek met jou was inspirerend, verhelderend en uitdagend. Heerlijk, om zo al pratend dit onderwerp door te spitten!

José, jij hebt, naast je eigen zwangerschap en bevalling van je prachtige zoon Joep, meegeleefd in de 'zwangerschap en bevalling' van dit werkstuk. Ik dank je voor je support en je vertrouwen dat het wel wat zou worden met dit werkstuk.

Ook dank ik mijn lieve vriendin Virgine voor wie ze is en wat ze me geeft. Jouw liefde is een groot goed. Het is bijzonder om voor elkaar van zoveel waarde te zijn.

Christa Klaver
www.praktijcklaver.nl

Angerlo, juli 2004

Inleiding

Introductie met het contextuele gedachtengoed

Vier jaar geleden kwam ik voor het eerst in contact met het gedachtengoed van de contextuele hulpverlening door de opleiding Contextueel Pastoraat. Een opleiding van een jaar, die werd gegeven vanuit het toenmalige landelijke dienstencentrum van de Nederlandse Hervormde kerk. Ik kon daaraan deelnemen omdat ik werkzaam ben als predikant in de hervormde gemeente Angerlo/Beinum. Het boeide me bijzonder, en geleidelijk werd het als een taart waar je meer van wilt eten. Het raakte me meer en meer, en ik kreeg het gevoel dat dit gedachtengoed me ging zitten als een jasje dat me past en dat er nog steeds veel in te ontdekken valt! Mijn werk als predikant werd hierdoor ook ingrijpend beïnvloed. Het pastoraat: de gesprekken die ik voer met mijn gemeenteleden op voor hun belangrijke momenten van het leven, de inhoud van de kerkdiensten, mijn preken en gebeden, de manier van leidinggeven aan vergaderingen, het is allemaal gekleurd door deze zienswijze, deze zijnswijze. Ook ben ik een andere weg door het contextuele landschap ingeslagen: naast mijn predikantschap heb ik inmiddels een kleine praktijk voor contextuele hulpverlening aan huis.

Omdat ik hierin verder geschoold wilde worden, besloot ik om in 2002 te beginnen met de opleiding Contextuele Hulpverlening die gegeven wordt door het internationale opleidingsinstituut 'Leren over Leven' en die met dit werkstuk zal worden afgerond.

Vraagstelling en opbouw werkstuk

In dit werkstuk wil ik mijn gedachten laten gaan over het thema *Intrinsiek Tribunaal*. Een lastig thema, omdat het geen concreet 'werkthema' is dat je direct kunt exploreren in een gesprek.

Tegelijkertijd heb ik het vermoeden dat het intrinsiek tribunaal een kracht is, die zijn invloed heeft in de levensontwikkeling en in de voortgang van het therapeutisch proces. Hiermee is de onderzoeksvraag van dit werkstuk geformuleerd.

Het intrinsiek tribunaal is een thema, dat op het laatst is toegevoegd aan het contextuele denken door Boszormenyi-Nagy, als een overkoepelend begrip, dat, in mijn hypothese, onderhuids werkzaam is als je in therapie vragen onderzoekt rondom begrippen uit de vierde dimensie, zoals parentificatie, destructief recht, etc.

In eerste instantie duiken we de theorie in en geef ik weer wat Nagy en zijn volgelingen over het intrinsiek tribunaal hebben gezegd. We kijken daarvoor ook heel kort over de muur in de wereld van de filosofie. Ook nemen we in dit hoofdstuk de roman *Paula* van Isabel Allende ter hand.

Vervolgens zal ik weergeven wat de contextuele manier van denken heeft toegevoegd aan het levensverhaal van Trudeke. Hier zullen ook contouren van het intrinsiek tribunaal zichtbaar worden.

Daarna zal ik aan de hand van het verhaal van Bella op zoek gaan naar sporen van het intrinsiek tribunaal in de dynamiek van een adoptief gezin.

1. De theorie van Nagy in een notendop

Veel is er geschreven over de mens in zijn relaties. Vanuit de psychologie en de psychiatrie heeft men pogingen gedaan om datgene wat de hulpverlener tegenkwam in haar werk systematisch te onderbouwen.

Ook de psychiater en psychotherapeut Nagy heeft zijn bijdrage hieraan geleverd. In de relationele werkelijkheid van ieder mens onderscheidt Nagy vier dimensies waarop zijn theorie en therapie zijn gebaseerd:

1. **De dimensie van de feiten:** hier ligt de nadruk op wat er objectief gezien gebeurt in een mensenleven. Door deze dimensie te onderzoeken inventariseer je iemands oorsprong, diens genetische bepaaldheid door sekse, ras, nationaliteit religie en gezin. Ook hebben gebeurtenissen als scheiding, adoptie, lichamelijke ziekten, financiële problemen en werkloosheid etc hier een plek.
2. **De dimensie van de psychologie** richt zich op het innerlijk van de mens. Wat zijn zijn behoeften, waar ligt zijn kracht, wat motiveert hem, hoe leert hij, waar liggen zijn weerstanden?
3. **De dimensie van de interactie** heeft aandacht voor interactie- en communicatiepatronen. Vragen als: hoe liggen de verhoudingen binnen het gezinssysteem; wie is de zondebok, wie heeft de macht, welke bondgenootschappen bestaan er binnen het systeem en op welk moment, worden in deze dimensie onderzocht.
4. **De dimensie van de relationele ethiek** is de meest essentiële dimensie in de theorie van Nagy. Zij overkoepelt de andere drie dimensies. Deze dimensie heeft betrekking op de samenhang van rechten en verplichtingen van individuen: geven en nemen. Een mens weegt in iedere relatie af wat de balans is tussen geven en nemen. Dit wegen, de vraag naar de billijkheid die in deze dimensie centraal staat geeft het ethische aspect aan deze dimensie. Hier gaat het immers om de rechtvaardigheid van relaties tussen mensen, de rechtvaardigheid van de menselijke orde. Deze rechtvaardigheid bindt gezinsrelaties samen. Het is de meest diepe en omvattende context. Naar deze context verwijst de term contextuele therapie¹. Begrippen als loyaliteit, rechtvaardigheid, vertrouwen, het volste recht, balans, erkenning geven, grootboek van verdienste, roulerende rekening, constructief recht/destructief recht, dialoog en ook het intrinsiek tribunaal zijn in deze dimensie te plaatsen. In een therapeutisch proces ontstaat door de meerzijdig partijdige houding van de therapeut voor de cliënt de ruimte om deze dimensie te durven exploreren.

Belangrijk in de theorie van Nagy is het intergenerationele perspectief. Om een goed zicht te krijgen op wat er in de vierde dimensie zich afspeelt is het van belang om de cliënt te plaatsen in het perspectief van ten minste drie generaties: de cliënt, zijn kinderen en zijn ouders (en zijn grootouders). Wat zich immers heeft afgespeeld in één generatie heeft gevolgen voor de volgende, maar heeft ook tevens zijn wortels in dat wat vanuit de voorafgaande generatie is doorgegeven. Dit is onder andere te zien in het voorbeeld van Bram.

Bram ervaart van zijn ouders grote druk om op een zo hoog mogelijk niveau te presteren op school. Hij loopt daarbij op zijn tenen en kan aan zijn ouders niet duidelijk maken dat hij niet loopt te lanterfant, maar dat hij het niet aankan. In gesprekken wordt duidelijk dat zijn vader van zijn ouders niet de mogelijkheid heeft gekregen om te studeren. Op latere leeftijd heeft hij via avondschoon en

¹ A. Onderwaater, de theorie van Nagy, p. 40, 41

cursussen zijn gewenste diploma's gehaald. Hij heeft op grond daarvan besloten dat zijn kinderen (en met name zijn zoon) alle mogelijkheden moeten krijgen om het zover mogelijk te schoppen. Dat zijn zoon niet zo goed kan leren als hij en andere prioriteiten heeft dan hijzelf is voor hem daarom heel moeilijk te begrijpen en te accepteren.

Dat Bram in eerste instantie gehoor heeft gegeven aan de wens van zijn ouders om een opleiding te kiezen die voor hem te moeilijk was heeft zijn redenen in de verticale loyaliteit, de loyaliteit die van nature bestaat tussen ouders en kinderen. In deze verticale loyaliteit, de intergenerationele loyaliteit of solidariteit, ligt ook het intrinsiek tribunaal verborgen.

2. Het intrinsiek tribunaal

Nog niet zo lang geleden (Nagy 1983) is het begrip ‘rechtvaardigheid van de menselijke orde’ uitgebreid met het hele gamma van criteria voor het verantwoordelijk-met-elkaar-in-relatie-staan. Dit intrinsieke relationeel tribunaal heeft als uitgangspunt: het essentiële belang van verantwoordelijk zijn voor relationele consequenties. Met het uitgangspunt van veel omvattende billijkheid breidt het tribunaal het begrip ‘dyadisch grootboek van billijkheid’ uit met de kenmerken van vergeldende en verdelende rechtvaardigheid tussen eenieder die tot anderen in relatie staat, vooral als deze kenmerken onze nakomelingen beïnvloeden.²

Met dit citaat zitten we meteen in het midden van het thema *intrinsiek tribunaal*. Nagy zag in zijn werk hoe belangrijk het is om de cliënt te zien als iemand die leeft in een veelheid van betekenisvolle relaties. Je leeft niet alleen, je hebt een netwerk van betekenisvolle relaties om je heen, dat door de generaties heen gaat: de band met je ouders, kinderen, broers en zussen, je partner en je vrienden. Die band met ieder afzonderlijk heeft een eigen karakter. Binnen elke relatie speelt een unieke afweging een rol, de balans tussen geven en nemen.

In de contextuele hulpverlening gaat men er daarbij vanuit dat de band tussen ouders en kinderen onverbreekbaar is: je blijft je hele leven een kind van je ouders, ook als je, los van je ouders, een eigen leven hebt opgebouwd. Zo blijf je ook je hele leven de ouder van je kind. Er wordt dus uitgegaan van de intergenerationele solidariteit.

2.1 Invloed van Martin Buber (1878 – 1965)

Het eigene van de menselijke soort ten opzichte van andere diersoorten in de natuur is dat de mens in staat is op zichzelf te reflecteren. De mens heeft een bewustzijn van zichzelf, dat hij kan verwoorden. Dit zelfbewustzijn stelt hem ook in staat zichzelf te zien in relatie tot anderen.

De joodse filosoof Martin Buber heeft dit in zijn denken centraal gesteld en kwam tot de conclusie dat een mens alleen zichzelf kan zijn in relatie tot een ander. Zodra een mens woorden vindt om zichzelf te definiëren roept dat een weerwoord op van de ander, die vanuit haar zelfbewustzijn hierop reageert. In zijn boek *Ik en Jij* (oorspronkelijk: *Ich und Du*) werkt Buber dit verder uit en stelt hij dat een mens in zichzelf een wezen is dat tot zijn recht komt door woord en weerwoord, vraag en antwoord, sterker nog, een mens komt pas bij de gratie van het antwoord, de ander, tot zelfbewustzijn: *De mens wordt aan het Jij tot Ik.*³

Deze notie heeft Nagy in zijn therapeutisch werk en in de reflectie daarop als essentieel gezien. Een mens wordt mens aan de ander en is daarmee een antwoordend, verantwoordend en verantwoordelijk wezen. Gerechtigde aanspraak kan worden verdiend, zelfafbakening en zelfvalidatie is mogelijk. De mate waarin hij daartoe in staat is, bepaalt de mate van welbevinden van een mens. Nagy gaat hierin zelfs een stapje verder door het inzicht dat je vanuit dit welbevinden passende zorg kan geven aan het nageslacht. *De kwaliteit van individuele tevredenheid hangt onvermijdelijk af van verantwoordelijkheid voor relationele consequenties, uiteindelijk*

² I. Boszormenyi-Nagy, *Tussen geven en nemen* p. 56

³ M. Buber, *Ik en Jij*, p. 36

voor het nageslacht.⁴ Door passende zorg te geven aan hun kinderen verdienen ouders gerechtigde aanspraak en valideren ze zichzelf als ouder. *Het verdienen van gerechtigde aanspraak verbindt het individu met transgenerationele solidariteit*⁵.

2.2 Invloed van Georg Hegel (1770 – 1813)

Maar wat is nu eigenlijk passende zorg? Bij het vinden van een antwoord op deze vraag duiken we in de dynamiek van de balans tussen geven en nemen, het intermenselijk grootboek. De zorg die aan de ander gegeven wordt, ook intergenerationeel, zal afgestemd worden op degene die de zorg ontvangt. Passende zorg is zorg die hieraan recht doet, en ook recht doet aan de gever. Passende zorg ontstaat ook in de dialoog tussen gever en ontvanger. Hierin is de invloed van de filosofie van Hegel zichtbaar. Hegel stelt dat het wezen van het leven, van het menselijke zijn is, dat een mens zich bewust wordt van zijn eigenheid, het Ik. In dit proces van bewustwording ervaart een mens dat het Ik geconfronteerd wordt met ervaringen, wezens, die anders zijn dan hij: het niet –Ik. Een mens moet zich daartoe leren verhouden om te kunnen groeien. *Ik(these) en niet-Ik(antithese) kunnen echter niet als elkaars uitsluitende tegendelen blijven bestaan. Een derde these is nodig, waarin de geldigheid van beide in zo verre wordt ingeperkt, dat zij elkander niet meer uitsluiten (synthese)*⁶. Martin Buber staat trouwens met zijn mensvisie: ‘mens wordt mens in relatie met de ander’, op de schouders van deze filosofie van Hegel. De synthese is de vrucht van de dialoog tussen, de dialectiek van these en antithese. Het wordt in het proces van het zijn weer tot een nieuwe these, die een antithese oproept om dan samen weer tot een nieuwe synthese te komen.

Nagy heeft onder andere dit proces in gedachten als hij spreekt over het ontstaan van passende zorg. De passende zorg is als het ware de synthese die geboren wordt in de dialoog tussen de gever en de ontvanger, die beurtelings het Ik en niet-ik, de these en de antithese vertegenwoordigen.

Of zoals Nagy dit zegt: *Hoeveel zorg nu bijvoorbeeld passend is tussen mijn moeder en mijzelf is afhankelijk van een dialectische overweging van de subjectieve bepalingen van de rechten en belangen van ons beiden. ... De tweezijdigheid in het geven en ontvangen noodzaakte de ontwikkeling van het begrip relationeel ‘grootboek’, bestaande uit de bewegende balansen van wederzijdse billijkheid van zowel waarneembare transacties als daaruit voortvloeiende (zelfs intergenerationele) consequenties tussen mensen die met elkaar in relatie staan*⁷.

2.3 Isabel en Paula

Een mooi voorbeeld van dit proces naar passende zorg en hoe dit verschuift in de loop van het leven (als de synthese een these is geworden die zich opnieuw moet verhouden met de antithese van dat moment), is het boek *Paula* van Isabel Allende⁸:

Luister, Paula, ik ga je een verhaal vertellen, zodat je je niet zo verloren voelt als je wakker wordt (pag. 9).

Met deze zin begint Isabel Allende haar boek *Paula*.

⁴ I. Boszormenyi-Nagy, artikel *Transgenerationele solidariteit: de groeiende context van therapie en preventie* in: Grondbeginselen van de contextuele benadering, p. 104

⁵ idem, p 111

⁶ H. J. Störig, *Geschiedenis van de filosofie II*, p 82

⁷ I. Boszormenyi-Nagy, artikel *Transgenerationele solidariteit: de groeiende context van therapie en preventie* in: Grondbeginselen van de contextuele benadering, p. 114

⁸ Isabel Allende, *Paula*, uitgeverij Wereldbibliotheek, 11^e druk

Aanleiding voor dit boek is de ernstige en ongeneeslijke ziekte waaraan haar dochter lijdt. Ze schrijft dit zelf zo:

In december 1991 werd mijn dochter Paula ernstig ziek en kort daarna raakte ze in coma. Deze bladzijden werden geschreven tijdens de eindeloze uren die ik doorbracht in de gangen van een madriileens ziekenhuis en in de hotelkamer waar ik enkele maanden woonde. En ook aan haar bed, in ons huis in Californië gedurende de zomer en herfst van 1992. (pag 5)

Paula is een vrouw die inmiddels al jaren zelfstandig met haar vriend Ernesto in Spanje woont, waar ze werkt als onbetaald psychologe op een school. Haar moeder, Isabel, heeft een eigen bestaan als schrijfster en heeft in Chili, de VS en Spanje gewoond. Op dit moment woont ze in Californië. Regelmatig onderhouden ze contact met elkaar. Moeder en dochter zijn twee gelijkwaardige vrouwen geworden die ver van elkaar leven in een onderlinge verbondenheid. De balans in hun relatie is in evenwicht. De passende verwachtingen in hun grootboek van verdiensten, zijn, nu ze volwassen zijn geworden, in wezen symmetrisch geworden. Hegel zou zeggen: de these en antithese zijn verheven tot/ opgeheven in (aafgehoben) de synthese.

De ziekte van Paula is een dramatisch keerpunt in hun verhouding. De relatie verandert totaal. De balans tussen moeder en dochter komt meer in beweging. De synthese is weer een these geworden. De ziekte is de antithese, die het zoeken naar een nieuwe synthese noodzakelijk maakt. Wat is nu passende zorg?

Isabel voelt weer heel sterk haar rol als moeder en neemt die op zich door naar Madrid te gaan en 'eindeloze uren' door te brengen bij haar dochter. Moeder Isabel ervaart grote zorg en machteloosheid. Ze wil wat voor haar kind betekenen, maar kan dat voor haar gevoel niet genoeg. Bij haar bed zitten is niet voldoende. Ze kan haar niet bereiken.

Waar ben je. Paula? Hoe zal het met je gesteld zijn als je wakker wordt? Zal je nog dezelfde vrouw zijn, of zullen we elkaar opnieuw moeten leren kennen, als twee vreemden? Zal je geheugen onaangetast zijn gebleven of zal ik je geduldig moeten vertellen over de achtentwintig jaar van je leven en over de negenenveertig van het mijne? (pag 140)

Deze vraag is de motivatie voor Isabel om Paula iets te geven wat alleen moeder Isabel kan:

Tot op heden heb ik mijn verleden nog met niemand gedeeld, het is mijn laatste tuin, een plek waar zelfs mijn meest intieme minnaar geen voet heeft gezet. Hier, Paula, neem maar, misschien heb je er iets aan, omdat ik denk dat het jouwe niet meer bestaat, je bent het kwijtgeraakt in deze lange droom en zonder herinneringen kun je niet leven. (pag 36, 37)

Tegelijkertijd is het schrijven voor Isabel een manier om deze situatie te kunnen doorstaan. Carmen, een vriendin, reikt haar die mogelijkheid aan door haar een pak papier te geven. Ze zegt daarbij:

'Hier, kind, op deze velletjes kun je alles van je afschrijven, als je dat niet doet, stik je in je verdriet.'
'Dat lukt me nooit, Carmen, iets is in me geknapt, misschien kan ik wel nooit meer schrijven.'
'Schrijf dan een brief aan Paula.... Zo zal ze kunnen lezen wat er in al die tijd dat ze lag te slapen is gebeurd.'

En daarmee houd ik me nu bezig tijdens de lege uren van deze nachtmerrie. (pag 8)

Zo heeft Isabel twee hulpbronnen gevonden: haar vriendin en het schrijven.

Moeder Isabel geeft haar dochter met haar eigen schrijverstalent het kroniek van hun eigen familiegeschiedenis, ze vertelt hun *familielegende* (pag 9). Paula mag meeliften op de rug van haar moeder door de wereld van hun familieleven. Moeder Isabel hoopt dat ze weer, als een kijkend kind, met eigen ogen die geschiedenis kan gaan ontdekken door het horen van dit verhaal. Ze geeft Paula de kans om zich weer te wortelen in haar eigen context zodat ze hiermee verbonden haar leven weer zou kunnen oppakken.

In het vertellen van deze geschiedenis vergeet Isabel zichzelf niet. Ook haar geeft het opschrijven en vertellen van de gebeurtenissen iets: ze kan het gaan ordenen, zo grip krijgen op de situatie en haar machteloosheid en verdriet toelaten.

Geven en ontvangen zijn één: de balans is ook voor Isabel in evenwicht. Er is sprake van passende zorg.

In de loop van de tijd wordt het duidelijk dat Paula deze ziekte niet meer zal overleven. Het vertellen van het verhaal krijgt een ander karakter. De inhoud van de passende zorg verschuift. *Ik schrijf niet meer met het doel dat mijn dochter zich niet meer verloren zal voelen als ze wakker wordt, want ze wordt niet meer wakker. Deze bladzijden zijn voor niemand in het bijzonder bestemd, Paula zal ze nooit kunnen lezen... (pag 279)*

Paula, Isabel en Ernesto gaan nu de moeilijke laatste weg, waar ook de vraag naar euthanasie steeds sterker naar voren komt.

In deze periode vindt Isabel een brief van Paula, waarin ze schrijft:

Ik wil niet in mijn lichaam gevangen blijven zitten. Als ik eruit bevrijd ben, zal ik dichterbij degenen kunnen zijn van wie ik houd, ook al bevinden zij zich in de verste uithoeken van de planeet. Het is moeilijk om de liefde uit te leggen die ik achterlaat, de intensiteit van de gevoelens die me verbinden met Ernesto, mijn ouders, mijn broer, mijn grootouders... Over een poosje zullen we geestelijk weer samen kunnen zijn, maar tot het zover is, blijven we bij elkaar zolang jullie me zullen herinneren. (pag 437, 438)

Dit is een belangrijke gift van Paula aan haar moeder, haar vriend, haar familie. Ze plaatst zich nadrukkelijk in de schaal van de balans van het gezin. Ze erkent wat ze van hen heeft ontvangen en ze geeft hun haar liefde. Ze neemt tot op het laatst haar eigen verantwoordelijkheid en helpt zo de familie haar een goede dood te laten sterven. Zo stelt zij haar familie in staat om passende zorg te geven.

Isabels schrijven over de gebeurtenissen wordt steeds meer het geven van erkenning van Paula's gaven aan het leven van Isabel en een middel om Paula los te laten. Aan het eind van het boek kan ze Paula laten gaan, zonder haar eigen emoties te verloochenen.

Aarde, neem mijn dochter op, ontvang haar, omhul haar, moedergodin aarde help ons, ik smee het u en ik blijf kermen in de nacht die me overvalt, jou roepend, jou roepend. Ginds in de verte scheert een zwerm wilde eenden voorbij en voert jouw naam mee naar het zuiden. Paula, Paula... (pag 441)

Paula is gestorven, Paula's geest blijft voortleven: ze blijft altijd onderdeel van het leven van Isabel, ze blijft horen bij haar gezin. Ze houdt gewicht in de schaal van hun balans tussen geven en nemen.

De laatste zin van het boek luidt dan ook:

Vaarwel Paula, vrouw.

Welkom Paula, geest. (pag 452)

Een nieuwe synthese is geboren. Isabel en Paula hebben gerechtigde aanspraak verdiend aan elkaar.

2.4 Het intrinsiek tribunaal en de meerzijdige partijdigheid in de hulpverlening

De transgenerationale solidariteit, waardoor je als kind en ouder aan elkaar gerechtigde aanspraak verdiend, en dit ook als kinderen onderling aan elkaar kunt verwerven, is centraal in de ontwikkeling van het begrip intrinsiek tribunaal. Deze solidariteit houdt in dat de belangen en het welzijn van het nageslacht wordt gewaarborgd en dat er meerzijdige billijkheid is in de relatie van generatiegenoten. In de veelheid van balansen waarin je in een gezin staat betekent het bewegen naar een gezond evenwicht tussen al die balansen het zoeken naar de objectieve menselijke rechtvaardigheid die binnen dat gezin bestaat. Deze beweging is de beweging van het intrinsiek tribunaal. *Het is alsof de totaliteit van menselijke relaties een intrinsiek relationeel tribunaal vertegenwoordigt, waarvan de decreten aan de hand van het relationele gedrag zelf worden bepaald*⁹.

In een gezin van drie kinderen is de middelste Remco, een kind met een verstandelijke handicap. De ouders geven aan Remco, vanwege het toedelend onrecht van deze handicap, intensievere zorg. Deze zorg zal ook langer doorgaan in Remco's leven, dan in het leven van zijn beide zussen noodzakelijk is. Een ongelijkheid op de balans tussen ouders en kinderen gaat ontstaan. Toch wordt deze ongelijkheid, deze onrechtvaardigheid, op dat moment door iedereen geaccepteerd. Ook omdat Remco door zijn persoonlijkheid veel aan zijn zussen geeft. De (misschien minder intensieve)zorg van de ouders aan hun dochters wordt door hen als passend ervaren. De afweging die daarover wordt gemaakt, is de werking van het intrinsiek tribunaal.

De mate waarin iemand in staat is tot passende zorg is een graadmeter voor de gezonde werking van het intrinsiek tribunaal.

Een contextueel hulpverlener is er op uit om in de gesprekken recht te doen aan de cliënt, haar partner, kind en aan de cliënt als ouders: de meerzijdige partijdigheid. Zij zal met de cliënt op zoek gaan naar wat er in deze relaties goed is, en naar gebeurtenissen en mensen die in haar eigen leefwereld betrouwbaar zijn en haar

⁹ I. Boszormenyi-Nagy, artikel *Transgenerationale solidariteit: de groeiende context van therapie en preventie* in: Grondbeginselen van de contextuele benadering, p. 115

kunnen helpen. Dit is het exploreren van de balansen, het lezen van iedere afzonderlijke balans. Hierbij spelen vragen een rol als: Waar liggen bronnen van vertrouwen? Van waaruit wordt kracht opgebouwd om datgene wat in deze relatie niet goed is met elkaar onder ogen te zien en samen de mogelijkheden te willen onderzoeken voor een hernieuwd vertrouwen in elkaar? Is er voldoende billijkheid in het geven en nemen op deze balans? Of zoals Nagy dit zegt:

*Iedere relatie heeft haar eigen juridisch gebied en criteria voor billijk geven – en -nemen. Steeds wanneer er in een relatie blijkt wordt gegeven van een aanzienlijk gebrek aan achting voor billijkheid, moet dit worden aangepakt in het eigen juridisch gebied van die relatie.*¹⁰

Door een actie te ondernemen als familielid, bijvoorbeeld door als cliënt in therapie te gaan, doe je al wat in het gezinssysteem. De balansen komen in beweging, het grootboek van billijkheid wordt opengeslagen. Het is als een groep mensen op een luchtmatras. Gaat er één springen, dan beweegt iedereen mee en zij moeten hun evenwicht zien te hervinden, of ze dat nu willen of niet. De afweging of dit rechtvaardig is, is het proces van het intrinsiek tribunaal. De cliënt is onbewust deelgenoot van wat zijn familieleden zullen vinden van zijn actie. Soms is een cliënt zich bewust van het effect van zijn handelen op het gezinssysteem.

Bij het overlijden van Piet komt bij de bespreking van de uitvaart de vraag naar voren of oomzegger Jannie ook moet worden uitgenodigd. Er ligt op het moment een stevig conflict tussen Jannie en dochter Ans. De verhouding tussen Jannie en Piet is echter redelijk normaal geweest. Dochter Sara heeft contact met Jannie en wil haar graag voor de begrafenis uitnodigen, maar is bang voor de reactie van Ans hierop. Deze wens zet de balansen in het gezinssysteem in beweging en roept de vraag naar billijkheid op. Het grootboek wordt opengeslagen. Ook hier geeft het intrinsiek tribunaal aan wat op dat moment rechtvaardig is.

Door de meerzijdige partijdigheid van de therapeut is er vanuit ieders perspectief aandacht voor deze billijkheid. Erkenning geven voor de onbillijke momenten geven aan de client de mogelijkheid recht te doen aan zichzelf in deze balans, en zaait kiemen voor het ontstaan van rechtvaardigheid op de balans. Gerechtigte aanspraak wordt verworven.

*Met zijn vermogen om de ethische dimensie van conflicten tussen mensen die een nauwe relatie hebben aan te spreken, biedt een therapeut zijn cliënten een betrekkelijk veilig forum voor het spontaan onderzoeken van rechtvaardigheidskwesties.*¹¹ Met andere woorden: door de meerzijdige partijdigheid brengt de therapeut het intrinsiek tribunaal aan het licht.

¹⁰ I. Boszormenyi-Nagy, Tussen geven en nemen p. 476

¹¹ I. Boszormenyi-Nagy, Tussen geven en nemen p. 206

3. Trudeke: intrinsiek tribunaal en vrijheid

3.1 Een introductie

De grijsaard en de jongeling

*Groots en meeslepend wil ik leven!
hoort ge dat, vader, moeder, wereld, knekelhuis!*

*'ga dan niet ver van huis,
en weer vooral ook het gespuis van vrouwen
buiten uw hart, weer het al uit uw kamer:
laat alles wat tot u komt
onder grote en oorlogszuchtige namen
buiten uw raam in de regen staan:
het is slecht te vertrouwen en niets gedaan.*

*alleen het geruis
van uw bloed en van uw hart het gehamer
vervulle uw lichaam, verstaat ge, uw leven, uw kluis.
zwicht nooit voor lippen:
samenzijn is een leugen en alle kussen verraad;
alleen een hart dat tegen eigen ribben slaat
is een zuiver hart op een zuivere maat.*

*zie naar mijzelf.
ik heb in mijn jeugd
mijn leven verslingerd aan duizend dingen
van felle en vurige namen, oproeren, liefdes
en wat is het alles tezamen nu nog geweest?
over hoeveel zal ik mij niet blijven schamen
en hoeveel is er dat misschien nooit geneest?'*

*de jongen kijkt door de geopende ramen
waarlangs de wereld slaat; zonder zich te beraden
stap hij de deur uit, helder en zonder vrees.¹²*

Graag wil ik u kennis laten maken met Trudeke. Een vrouw van eind veertig. In haar ontwikkeling heeft de contextuele benadering een belangrijke rol gespeeld. Een tijdje heb ik in haar leven meegelopen. In onderstaand hoofdstuk laat ik u meedelen in haar verhaal.

Het contextuele gedachtengoed is een ondersteuning geweest in Trudeke's ontwikkelingsproces. Het heeft haar geleerd te zoeken naar haar eigen grond en haar de moed gegeven om meer en meer hierop te gaan staan, van hieruit te handelen en van hieruit te leven. Nagy zou zeggen: het proces van zelfvalidatie. Haar eigen grond noemt ze een plek van vrijheid en belofte. Vaak denkt ze aan de beginregel van Marsman's gedicht 'De grijsaard en de jongeling:

*'Groots en meeslepend wil ik leven,
hoort gij dat vader, moeder, wereld, knekelhuis!'*

En aan het slot van dit gedicht:

*'de jongen kijkt door de geopende ramen
waarlangs de wereld slaat; zonder zich te beramen*

¹² H. Marsman, *De grijsaard en de jongeling*, in: Verzamelde gedichten, derde druk, uitgave Querido

stap hij de deur uit, helder en zonder vrees.'

Het gedicht geeft een dialoog weer tussen een grijsaard en een jongen. De eerste regels zijn geschreven vanuit het verlangen van de jongen, dat al zo vanaf het begin bij hem aanwezig is. Dit verlangen blijft hij trouw, ook na de raadgevingen, de delegaten van de grijsaard: *'ga dan niet ver van huis,... het is slecht te vertrouwen en niets gedaan'*, en helder en zonder vrees vertrekt hij, vanuit een innerlijke kracht, het vertrouwen in zichzelf behoudend.

Je eigen grond ontstaat als je je kunt verhouden tot de relaties waarin je zelf staat, wanneer je de balansen hebt gelezen en gewogen die zijn ontstaan in je eigen gezin van herkomst.

Daarom ruim ik nu voor haar gezin van herkomst plaats in.

Trudeke komt uit een gezin van vijf kinderen, waar ze de jongste van is. Haar oudste broer was twaalf jaar toen ze geboren werd. Haar andere broer en twee zussen volgen vrij snel op elkaar. Tussen haar zus boven haar en haarzelf zit ruim zeven jaar.

Het gezin had zich dus al gevormd, toen ze geboren werd. Het huwelijk tussen haar ouders was niet goed en haar broers en zussen hadden al heel wat conflicten gezien. Ook kampten haar ouders met psychische problemen. Aan haar werd de hoop gebonden dat het gezin niet uit elkaar zou vallen.

Het gezin viel wel uit elkaar, op haar negende jaar verlieten haar broers het huis met conflicten en met een verlangen naar een eigen leven. De realiteit was dat dit verlangen alleen vervuld kon worden door radicale afstand van hun thuissituatie. Háár contact met hen werd pas weer opgebouwd toen ze ver in de twintig was. Toen haar broers het huis hadden verlaten werd het gezin opgedeeld in twee kampen: de jongens, de zwarte schapen, en de meisjes, die de witte schapen bleven zolang ze binnen de leefregels van hun ouders bleven. Het contact opnemen met haar broers was taboe en jarenlang heeft ze verzwegen dat ze naast twee zussen ook nog twee broers had. Ook haar oudste zus heeft in haar verlangen naar een eigen leven het contact met haar ouders moeten verbreken. In dit proces heeft ze het contact met haar broers weer hervonden.

Toen Trudeke later haar eigen weg wilde gaan vervolgen en met haar ouders wilden spreken over waarom dingen in haar jeugd gegaan waren zoals ze zijn gegaan, werd daar zeer heftig op gereageerd en de toegang tot hun huis werd haar verder ontzegd. Na een pijnlijk voorval, dat bedreigend werd voor één van haar vriendinnen, voelde ze dat het genoeg was geweest. Nu is het tijd om zonder de lijfelijke aanwezigheid van haar ouders verder te gaan en het vertrouwen in het leven te gaan zoeken en winnen. Een moratorium werd ingesteld.

Het is voor Trudeke's ouders moeilijk om te zien dat hun kinderen een eigen bestaan opbouwen. Dit komt voort uit het destructieve recht dat zij in hun leven hebben opgebouwd. Nadat Trudeke jarenlang zich heeft verhouden tot haar jeugd, de pijn ervan heeft herbeleefd, op zoek is gegaan naar wie zij zelf was en haar weer verbonden had met haar levensvreugde, die ze ook had toen ze kind was en ze verbonden had met haar broers en zussen heeft ze haar eigen grond gevonden, een grond waar vanuit ze zich kan afbakenen ten opzichte van haar ouders en wie weet vandaaruit het contact met hen kan zoeken.

3.2 De dynamiek van het intrinsiek tribunaal 'bij ons thuis'.

In Trudeke's geschiedenis zie ik een sterke werking van het intrinsieke tribunaal. Dit tribunaal, een soort onderliggende grondregel, die je samen (bewust of onbewust) hebt afgesproken, is zo sterk omdat je door dit te verbreken het systeem verbreekt. Alle leden van het systeem, het gezin, stemmen, bewust of onbewust, met dit intrinsieke tribunaal in. Het is de rode lijn die het handelen van de leden van het systeem bepaalt en als doel en uitgangspunt heeft: het essentiële belang van verantwoordelijkheid voor relationele consequenties¹³. In een gezin bepalen ouders voor een groot deel de inhoud van dit intrinsieke tribunaal. Motto's als: 'Je hangt je vuile was niet buiten' worden makkelijk opgenomen in dit tribunaal. De onzichtbare werking van het intrinsieke tribunaal kan aan parentificatie ten grondslag liggen.

De uitspraak van het intrinsieke tribunaal in Trudeke's gezin van herkomst was: Het gezin is je thuis, daarbinnen is alleen veiligheid te vinden, de wereld erbuiten is per definitie onveilig, stap je daarin dan bedreig je de veiligheid van het gezin en ben je deloyaal en zelf niet betrouwbaar, kortom: een kijkje in de wereld buiten het ouderlijk huis is een keuze tegen het ouderlijk huis. Alleen 'bij ons thuis' is het goed: 'ga dan niet ver van huis,... het is slecht te vertrouwen en niets gedaan'¹⁴. Deze these was de objectieve rechtvaardigheid van dat moment. Deze rode lijn bepaalde de manier waarop het systeem functioneerde. Kinderen kunnen daardoor lastig opgroeien omdat in het proces van volwassen worden de buitenwereld verkend gaat worden en je een eigen leefwereld gaat opbouwen, die voor een deel buiten het gezichtsveld van het ouderlijk huis valt. Het is dan ook opmerkelijk dat steeds op momenten dat een kind uit Trudeke's gezin van herkomst zich vanuit deze volwassenheid opstelt tegenover hun ouders, zij daarop reageren met defensief en tenslotte afwijzend gedrag. Zelfvalidatie was niet eenvoudig. Voor een kind, dat in hun systeem staat, is het contact zoeken met de buitenwereld, bijvoorbeeld door het contact te zoeken met haar broers (die immers door het verbreken van het contact tot de buitenwereld waren gaan behoren en onbetrouwbaar waren gebleken), een doorbreking van de rechtvaardigheid zoals dat op dat moment binnen dit systeem gold en door de leden van dit systeem (ouders en kinderen) werd beaamd. Hier wordt ook zichtbaar dat parentificatie het intrinsieke tribunaal ernstig kan verstoren.¹⁵

Nagy stelt dat alleen door meerzijdige partijdigheid dit intrinsiek tribunaal aan het licht kan worden gebracht.

*.. De therapeut wordt vertrouwenswaardig als deze gerichte belangstelling kan blijven houden voor het aan het licht brengen van de elkaar uitsluitende en tegenstrijdige belangen en aspiraties van ieder familielid. De therapeut spreekt een intrinsiek familietribunaal aan, dat alle familieleden impliciet verantwoordelijk stelt.*¹⁶

Het intrinsiek tribunaal in Trudeke's gezin van herkomst beweegt zich dus in de dialectiek van de these en antithese: contact en geen contact.

Omdat nu vier van de vijf kinderen het contact met hun ouders verbroken hebben, zou het familietribunaal van deze vier kinderen wel eens een andere uitspraak kunnen doen. De objectieve rechtvaardigheid is nu anders. Het contact met hun ouders is nu de antithese waartoe de these: 'verbroken contact' zich moet verhouden. Wat zou er gebeuren wanneer één van deze kinderen weer contact zoekt

¹³ I. Boszormenyi-Nagy, Tussen geven en nemen p. 56

¹⁴ H. Marsman, *De grijsaard en de jongeling*, in: Verzamelde gedichten, derde druk, uitgave Querido

¹⁵ Leren over Leven, p. 283

¹⁶ I. Boszormenyi-Nagy, Tussen geven en nemen p. 69

met de ouders? Wat wordt dan de synthese? Dat dit familietribunaal, dit intrinsieke tribunaal, werkt, bleek toen Trudeke een tijdje geleden haar broer aan de telefoon had. Hij wist van haar geschiedenis met haar vader en was toen hij haar belde aan het overwegen of hij in zijn eigen proces van zelfvalidatie contact met haar vader zou zoeken. Hij belde haar om haar te laten weten dat hij zich bewust was van haar geschiedenis met haar vader, en dat hij haar geen onrecht wilde doen door zijn eigen wens tot contact te volgen. De objectieve rechtvaardigheid van het familietribunaal werd hiermee onderzocht. Natuurlijk gaf hij haar hierdoor erkenning. Tegelijkertijd valideerde hij zichzelf door ten opzichte van haar door ook vast te houden aan zijn eigen proces. Door haar te bellen deed hij recht aan zichzelf en ook aan Trudeke. Gerechtigde aanspraak is verworven. Dat Trudeke hem liet merken dat zij dit bijzonder waardeerde en dat hij alle recht heeft, om zijn eigen weg te gaan is de erkenning die zij hem geeft. Hieruit blijkt ook dat dit alleen te verwerven is door de dialoog.

Het familietribunaal is zich nu bewust van de pijn, die elk van de vier (vijf!) kinderen heeft opgelopen en doet daaraan recht.

Ook in haar weg naar zelfvalidatie ten opzichte van haar ouders wil ze rekening houden met de rechtvaardigheid op de balansen van haar en haar broers en zussen: de (trans)generationele solidariteit. Door dit met hen in dialoog te brengen maakt zij zichzelf vrij om haar eigen weg daarin te gaan. Hierdoor wordt het intrinsieke tribunaal vernieuwd en wordt dit een kracht voor hen allen.

*...de dochter kijkt door de geopende ramen
waarlangs de wereld slaat; zonder zich te beraden
stap zij de deur uit, helder en zonder vrees...¹⁷*

¹⁷ naar: H. Marsman, *De grijsaard en de jongeling*, in: Verzamelde gedichten, derde druk, uitgave Querido

4. **Bella: het intrinsiek tribunaal en moederschap**

4.1 Een introductie

Eerste dimensie: de feiten

Een paar maanden geleden meldde Bella zich. Een vrouw van 67 jaar, sinds 1999 weduwe.

Ze is de tweede dochter uit een gezin van 4 kinderen. Onder haar volgt nog een zus en een broer, die beide onverwacht dit jaar zijn overleden.

Bella is in 1961 getrouwd met Ruud, en in de eerste jaren van hun huwelijk woonden en werkten ze in verschillende landen over de hele wereld.

Toen het na verloop van tijd duidelijk was dat ze geen kinderen konden krijgen, adopteerden ze in 1967 Anna, in 1968 Koos. Met de beide kinderen vertrokken ze naar Azië tot 1970.

Bella en Ruud wilden graag nog een derde kind adopteren. In die tijd was het bepaald dat een gezin maximaal twee kinderen mochten adopteren, maar voor Bella en Ruud werd een uitzondering gemaakt en zo kwam in 1970 Johan als een 13 maanden oud kind in het gezin.

De namen die de kinderen kregen waren andere namen dan die ze bij de geboorte kregen. De kinderen kennen hun oorspronkelijke namen ook.

Tot 1973 verbleven ze in het buitenland en daarna kwamen ze voorgoed terug in Nederland waar ze sindsdien niet meer naar een ander adres zijn verhuisd.

Het gezin betekent veel voor Bella.

Anna heeft een aantal jaren terug haar biologische moeder weer gezocht en gevonden. Het contact met haar heeft ze niet verder onderhouden. Het was voor haar nu goed zo. Anna is nu getrouwd, woont in Duitsland en heeft een zoon.

Koos heeft nooit stappen in die richting gezet.

Johan kreeg echter in 2002 via het FIOU een brief van zijn biologische oudere broer, Tom, die ging trouwen en net te horen had gekregen van het bestaan van Johan. Hij wilde graag met Johan in contact komen, en zo leerde Johan zijn biologische moeder, Anita, en zijn broer kennen. Hij vindt hen aardige mensen en wil het contact met hen voortzetten. Ook wil hij graag dat Bella Tom en Anita, ontmoet.

Bella komt met de situatie in de knoop. Ze begrijpt Johans wens, maar voelt een grote weerstand om Anita te ontmoeten. Ze wil de balans met haar en Anita en haar balans met Johan verder onderzoeken.

Ze is eerder in therapie geweest, waarin de nadruk lag op het verwerken van het ongewenst kinderloos zijn.

Gezin van herkomst Bella

Bella is het tweede kind uit een gezin van 4 kinderen. Boven haar is een oudere zus. Onder haar volgt nog een zus en een broer, die beide onverwacht dit jaar zijn overleden. Het was een gezin waar hard werken het motto was, en niet veel over gevoelens werd gepraat. Bella had een 'heilig ontzag' voor vader, een erg dominante man, die de kinderen in het gareel wilde houden. Vader bleek tijdens zijn huwelijk een relatie te hebben met zijn secretaresse Anita. In 1959 overleed moeder na een ziekbed.

Vader trouwde in 1961 met de veel jongere Anita. Anita is door Bella en haar zussen niet geaccepteerd. Vader verbood de kinderen om sindsdien over hun moeder te praten en wilde dat Bella tegen Anita zei dat ze blij was dat vader en zij samen verder gingen. Parentificatie! Bella heeft haar negatieve gevoelens hierover nooit tegen vader of Anita kunnen uitspreken.

Vader is in de jaren tachtig overleden, Anita een tiental jaren daarna.

Gezin herkomst Johan

Zijn biologische familie bestaat uit een één jaar oudere broer, Tom, en zijn moeder, die hem na zijn geboorte heeft moeten/willen afstaan. In 1970 woonde zij als tienermoeder nog bij haar ouders, die de zorg van twee kleinkinderen niet op zich wilden nemen. Johan werd na zijn geboorte opgenomen in een kindertehuis, waar hij de eerste 13 maanden van zijn leven doorbracht.

De vader, die de vader van de beide kinderen is, is uit het leven van Johans moeder en zijn broer verdwenen.

In zijn adoptiefgezin was hij de derde in de rij van de kinderen, die allen geadopteerd zijn. Hij beschrijft zijn jeugd als een heerlijke jeugd, waarin hij kon doen wat hij wilde. De relatie met zijn adoptief broer en zus is goed. Hij neemt veel zorg voor Bella op zich. Inmiddels woont Johan sinds 2 jaar samen met Marieke.

Tweede dimensie: de psychologie

Bella is een ontwikkelde vrouw, ondernemend en energiek. Ze is niet bang om moeilijke situaties aan te gaan. Ze heeft een sterke persoonlijkheid en uitgesproken meningen. Het is voor haar wel moeilijk om dit in dialoog te brengen. Ze uit haar gevoelens niet makkelijk en is in eerste instantie rationeel en pragmatisch in haar manier van omgaan met moeilijkheden.

De laatste tijd spelen haar gevoelens op rondom de manier waarop haar vader Anita heeft geïntroduceerd in de familie en moeder verder heeft doodgezwegen. Ze vertelt een herhaaldelijk terugkomende droom, waarin ze tegen Anita zegt dat ze weg moet gaan omdat moeder er weer is. Er zou hier sprake kunnen zijn van uitgestelde rouw. Ze zegt dat ze lijkt op haar vader.

Bella voelt sterke negatieve emoties t.a.v. de biologische moeder van Johan. Ze heeft het gevoel aan de kant te zijn gezet en is bang de band met Johan te verliezen, wanneer de band met Anita en zijn broer verder wordt voorgezet.

Heeft de manier waarop vader Anita op de plaats van moeder zette hier mee te maken? Projecteert Bella deze manier op Johan en Anita? Beide vrouwen hebben trouwens ook dezelfde namen. Voor Bella was haar jongere zus een belangrijke hulpbron. Haar overlijden heeft ook veel losgemaakt rondom hun gezin van herkomst. Met haar overlijden is ze ook een belangrijke hulpbron kwijt. Recent is ook haar broer onverwacht overleden. Hoewel hij in het buitenland woonde, was ook hij voor haar een belangrijke hulpbron. Bella heeft nu veel verlies te incasseren, wat haar angst voor het verlies van haar adoptiefzoon ook in een ander perspectief plaatst.

Johan is een zakenman. Ook hij is rationeel in zijn benadering. Hij wil verder in het contact met Anita, maar wil ook duidelijk maken dat hij Bella niet kwijt wil. Regelmatig geeft hij Bella erkenning voor haar rol als moeder. Hierin is sprake van parentificatie. De recente overlijdens in de familie geeft hem ook zorg voor Bella. Johan verdient ondersteuning om zijn eigen wortels verder te onderzoeken en zichzelf te valideren in de dialoog met Bella en zijn biologische familie. Hij is degene die in een loyaliteitsconflict is gekomen. En hij is een volwassen man, die nu ook zijn eigen weg wel mag gaan.

Derde dimensie: de interactie

Johan is in zijn handelen sterk ondersteunend naar Bella. Hij wil haar niet kwetsen, maar in de loop van het gesprek dat ik met hen samen heb, komt hij steeds meer op voor zijn eigen belangen. Als hij uitspreekt dat hij met zijn biologische familie verder wil, komt dat bij Bella hard aan. Het blijkt dat er in de dagelijkse omgang nu niet veel meer over wordt gesproken.

Toen de brief kwam werd er veel over gesproken, en liet Johan Bella uitgebreid delen in het proces dat hij doormaakte. Nu is dat gestagneerd. In ons gesprek is het belang van de dialoog weer aan de orde gekomen.

Bella wil het recht van Johan wel erkennen om zijn eigen wortels te onderzoeken, maar is daarin ambivalent en geeft Johan dubbele boodschappen. Hierdoor wordt de parentificatie van Johan versterkt. In het gesprek met Johan en Bella samen hebben we er een paar momenten uitgepikt, waarin die dubbele boodschap zichtbaar werd, in de hoop de dialoog zuiverder te maken, en beiden de kans te geven zich t.o.v elkaar te valideren. In het gesprek werd ook duidelijk dat het vertrouwen in elkaar er wel degelijk is.

Vierde dimensie: de relationele ethiek

Vanuit Bella's gezin van herkomst is er sprake van parentificatie bij Bella. De dialoog is in dit gezin nooit aangegaan, waardoor zij zichzelf niet kon valideren. Het verzwijgen van moeder na haar overlijden en het moeten toestaan dat Anita haar plaats innam heeft Bella in een gespleten loyaliteit gebracht. Ook heeft ze niet kunnen rouwen. Daardoor is destructief recht ontstaan. Mijn hypothese is dat Bella op dit destructief recht leunt en het risico loopt dit destructief recht nu als delegaat aan Johan door te geven: de roulerende rekening. In dit destructieve recht ligt in mijn hypothese ook de bron van de weerstand die Bella naar de biologische moeder voelt. Ze heeft immers in haar gezin van herkomst gezien dat er geen 'moeders' naast elkaar mochten bestaan. Als Johan voor Anita kiest, moet zij dan van het toneel verdwijnen?

Johan staat nu ook in een gespleten loyaliteit. Hij wil een ander patroon proberen neer te zetten, door Bella te laten delen in zijn ontdekkingstocht naar zijn biologische familie, maar stuit daarbij op de reacties van Bella vanuit haar destructieve recht.

Hierdoor wordt ook bij hem destructief recht opgebouwd. Zijn zorg voor haar wordt onvoldoende erkend, waardoor parentificatie ontstaat. De dialoog stagneert, waardoor de roulerende rekening compleet wordt. Blokkerende elementen van het intrinsiek tribunaal worden zichtbaar.

4.2 De dynamiek van het intrinsiek tribunaal 'er kan er maar één de moeder zijn'

Wat is de objectieve rechtvaardigheid op de (trans)generationele balans in het gezin van Bella? Wat is de uitspraak van het intrinsiek tribunaal?

Deze rechtvaardigheid hangt samen met het ouderschap: van Bella en Ruud, èn van drie biologische ouders.

In een adoptief gezin is de transgenerationele solidariteit enorm ingewikkeld. Een adoptiefkind voelt een dubbele loyaliteit, een split-loyalty. Er is de zijnsloyaliteit ten opzichte van zijn biologische ouders, of hij die nu heeft ontmoet of niet. Je bent een kind met hun genen, zij hebben je de gave gegeven, die niemand anders je geven kan: het leven. Daardoor sta je existentieel bij hen in de schuld. Nagy noemt dit: legacy of filial loyalty: legaat van kindloyaliteit.¹⁸

Johans biologische moeder had gehoopt door Johan te laten adopteren, rechtvaardigheid op hun balans te laten ontstaan. Zij kon immers niet voor haar kind zorgen en verwachtte door Johan te laten adopteren passende zorg te geven. Naast de loyaliteit naar de biologische ouders is er ook de loyaliteit naar de adoptiefouders: de verworven loyaliteit. Zij zijn degenen, die hem in staat hebben gesteld het leven voort te zetten door hun affectieve en financiële zorg: door hem op te nemen in hun, mede door hem gevormde, gezin. De balans tussen hem en de adoptiefouders is ook ongelijk. Ook bij hen staat hij in de schuld. Het geadopteerde kind zal dus een evenwicht moeten vinden tussen deze beide loyaliteiten. Om *wortels en vleugels te krijgen*¹⁹ kan een adoptief kind niet zonder de verbondenheid met zijn biologische en adoptiefouders.

De adoptiefouders hebben de taak om zowel om te leren gaan met het feit dat zij zelf geen biologische kinderen kunnen ontvangen als zich leren te verhouden tot het gegeven dat het adoptiefkind hun biologische kind niet is en ze dus in een existentiële onzekerheid verkeren over hun ouderschap. Hier gaat het om het vertrouwen op de transgenerationale balans!

*Wanneer adoptiefouders zich bedreigd voelen is de tijd aangebroken dat ze hun grenzen en de wortels van het kind gaan accepteren. De adoptiefouders zullen hun vertrouwen terugkrijgen, wanneer ze begrijpen dat hun problemen met hun kinderen van bijzondere aard zijn, maar niet onoverkomelijk.... Wanneer adoptiefouders vertrouwen krijgen in zichzelf, kan er een heel nieuw concept van ouderschap ontstaan. Een ouderschap waarin de ouders niet 'exclusieve' rechten en absolute loyaliteit te allen tijde claimen*²⁰.

Het is daarom niet verwonderlijk dat in deze casus het intrinsiek tribunaal juist op het ouderschap betrekking heeft.

In het adoptief gezin is door de bijzonderheid van de samenstelling van dit gezin het een objectieve rechtvaardigheid geworden dat de adoptiefouders *dé ouders* zijn. Zij hebben deze positie verdiend, verworven, en worden daarom ook door hun adoptief kinderen op die plek gezet. Dat hierover in dit gezin deze uitspraak van het intrinsieke tribunaal zou kunnen liggen, leid ik af uit het gegeven dat er niet noemenswaard door de adoptief kinderen gezocht is naar hun biologische ouders. Ook het gegeven dat de kinderen een andere naam hebben gekregen, heeft het

¹⁸ I. Bannink, artikel *Adoptie en adoptiehulpverlening* in: In het voetspoor van Ivan Nagy, VO Cahier 6, p. 96

¹⁹ idem, p. 102

²⁰ idem, p. 98, 99

intrinsiek tribunaal in deze richting gestuurd. Een naam geven is immers een unieke daad, die aan ouders is voorbehouden.

Alleen van Anna is bekend dat ze gezocht heeft naar haar biologische ouders en dat ze het heeft gelaten bij een enkele ontmoeting. 'Jij bent toch mijn moeder', had ze tegen Bella gezegd. Bella heeft daarop opgelucht en instemmend gereageerd. Bella heeft ook verteld dat ze, toen ze Anna net had geadopteerd, bang was dat haar biologische ouders op de stoep zouden staan. Met een voorval heeft ze deze angst geïllustreerd in een sessie.

Koos heeft nooit aanstalten gemaakt om zijn biologische ouders te zoeken en heeft daarover ook naar Bella uitgesproken, dat hij die behoefte ook niet heeft.

Johan heeft dit in feite ook niet gedaan. Hij werd er mee geconfronteerd dat zijn broer hem zocht en heeft zo zijn biologische moeder weer gevonden.

Hierdoor ontstaat weer de noodzaak tot een uitspraak van het intrinsiek tribunaal. Dat gebeurt dan ook. Bella voelt haar onzekerheid over haar ouderschap weer groeien, en gaat opnieuw de balans onderzoeken tussen haar en Johan. Hoeveel vertrouwen ligt er op de balans, om hem 'veilig' zijn zoektocht te laten vervolgen?

Deze vraag is voor Bella extra prangend omdat ze in haar eigen gezin van herkomst heeft gezien dat er geen twee 'moeders' naast elkaar kunnen bestaan, die ieder een eigen balans kunnen opbouwen met de volgende generatie. Haar vader vroeg van haar om haar moeder 'dood te zwijgen' zodra zijn tweede vrouw Anita de plaats van echtgenote had ingenomen. Vanuit haar gezin van herkomst is dit vertrouwen dus niet gevoed. Dat legt gewicht in de schaal als het gaat om de vraag naar de objectieve rechtvaardigheid in dit gezin, de vraag waarvan het antwoord de inhoud van het intrinsiek tribunaal bepaalt.

Ook voor de andere kinderen heeft het betekenis dat het contact met de biologische familie van Johan er is. Het roept bij hen de vraag op naar hun eigen wortels. Die vraag is echter niet duidelijk in het gezin aan de orde geweest. Niet verwonderlijk als we bedenken dat de inhoud van het intrinsiek tribunaal op dit moment is: *de adoptiefouders hebben het exclusieve recht tot ouderschap over deze kinderen*. Dit is de these van het moment. De antithese wordt gepresenteerd: *ook biologische ouders staan op de plek van ouders*. Wat wordt de nieuwe synthese? Wat wordt de nieuwe objectieve rechtvaardigheid op de balans?

Dat deze vraag aan de orde is wordt duidelijk uit een opmerking van Koos naar Johan: 'Het is niet eerlijk(!) ten opzichte van mama, dat je je nu zo verdiept in Anita en Tom'. Hiermee stelt Koos trouwens ook de rechtvaardigheid van het hebben van een biologische broer (hij is immers zelf een adoptiefbroer!) aan de orde.

Het hele gezin moet zich opnieuw tot elkaar gaan verhouden. Alle balansen zullen weer moeten worden onderzocht om tot een nieuwe synthese te komen. Het grootboek zal moeten worden opgemaakt. Alleen dan komt de inhoud van het intrinsiek tribunaal aan het licht en kan er gewerkt worden aan het bijstellen hiervan. Dat meersijdige partijdigheid van de therapeut en het op gang brengen van de dialoog binnen het gezin hiervoor cruciaal zijn, hoop ik door het voorafgaande (met name in hoofdstuk 2) duidelijk te hebben gemaakt.

Op grond hiervan durf ik de conclusie te trekken dat het intrinsiek tribunaal een essentiële functie heeft in de therapie. Het heeft zijn grond in de intergenerationele solidariteit en is daardoor een fundamentele kracht in een gezinssysteem. Deze kracht kan heilzaam zijn als de inhoud in beweging is en bijgesteld kan worden op grond van de balansen op dat moment door de dialoog. Passende zorg kan dan gegeven worden. Meersijdige partijdigheid zet dit proces in gang. Het intrinsiek tribunaal kan echter blokkerend werken, als de inhoud niet open ligt en de inhoud van dit tribunaal daardoor onveranderbaar blijkt en blijft.

Literatuurlijst

- ❖ Ivan Boszormenyi-Nagy en Barbara Krasner, Tussen geven en nemen, over contextuele therapie, uitgave De Toorts, Haarlem, 1986
- ❖ Ivan Boszormenyi-Nagy, Grondbeginselen van de contextuele benadering, uitgave De Toorts, Haarlem, 2000
- ❖ Martin Buber, Ik en Jij, uitgave Bijlefeld, Utrecht, 1998
- ❖ Hans Joachim Störig, Geschiedenis van de filosofie II, uitgave Het Spectrum, Utrecht, 1982
- ❖ M. Michielsen, W. van Mulligen, L. Hermkens (red.), Leren over leven in loyaliteit, over contextuele hulpverlening, uitgave Acco, Leuven, 1999
- ❖ Annelies Onderwaater, De theorie van Nagy, de onverbreekelijke band tussen ouders en kinderen, uitgave Swets & Zeitlinger, Lisse, 1998
- ❖ Dick Schüter (red.), In het voetspoor van Nagy, opstellen over kenmerken en toepassingsgebieden van de intergenerationele familietherapie: de contextuele therapie, VO cahier deel 6, uitgave Phaedon, Culemborg, 1990
- ❖ Dr. Aat van Rhijn, Dr. Hanneke Meulink – Korf, De Context en de Ander, Nagy herlezen in het spoor van Levinas met het oog op pastoraat, uitgave Boekencentrum, 1998
- ❖ Liesje de Leeuw, Lucile A.C. van Tuyll, Adoptiedriehoek Interactief, anno 1996, uitgave Stichting Ambulante FIOM, den Bosch en Triade Consultancy, Oud Zuilen, 1997
- ❖ Isabel Allende, Paula, uitgave Wereldbibliotheek, Amsterdam 1996
- ❖ H. Marsman, Verzamelde gedichten, uitgave Querido, Amsterdam, 1946
- ❖ eigen college-aantekeningen van de eerste jaars theologie colleges Inleiding in de Wijsbegeerte, 1982, 1983

